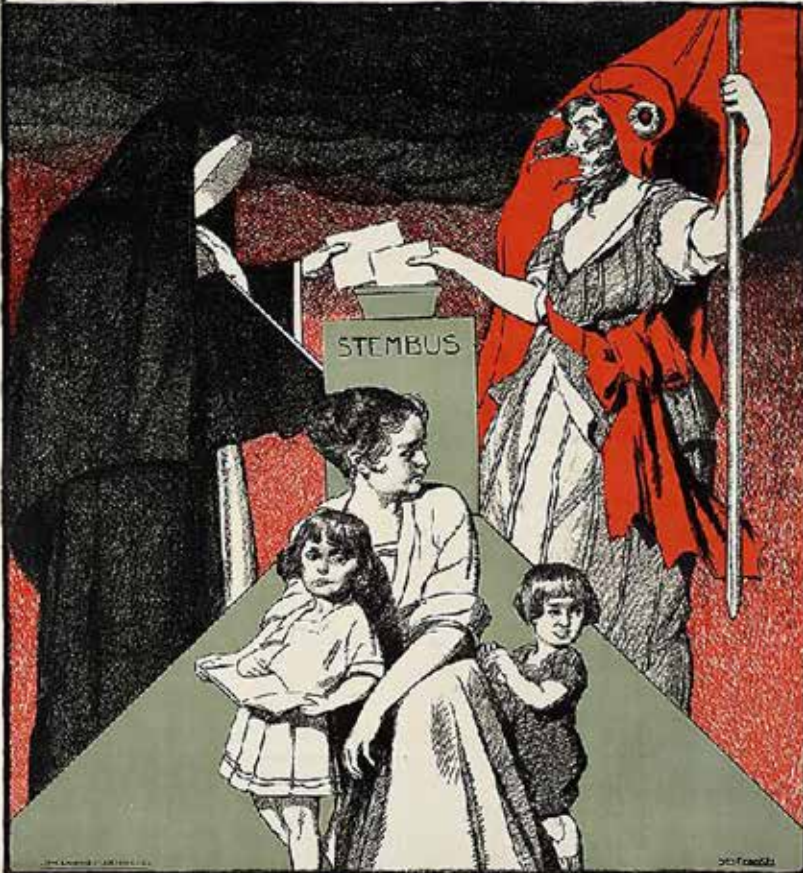

Tidinge

VAN DIE GOUDE

Jaargang 36 | februari 2018 | 1

VRIJZINNIGE VROUWEN WAAKT
TEGEN ROODE OF ZWARTE OVERHEERSCHING

STEMT DEN VRIJHEIDSBOND

Een controversiële 'Vroed-
Vrouw voor Buyte' (I)

De kiezer heeft gesproken

De dichter Staring in Gouda

Het verdwenen kruithuis

Gouwe Verhalen: Piet Revet

Tidinge

TIJDSCHRIFT VAN DE HISTORISCHE VERENIGING DIE GOUDE

redactie: **Henny van Dolder-de Wit, dr. Paul H.A.M. Abels, dr. Adri van den Brink, dr. Christiaan van der Spek, drs. Margreet Windhorst, drs. Paul van Horsen** (hoofdredacteur)

tekstredacteur: **drs. Kenny Louwen**

vaste medewerkers: **Marcel van Dasselaar**

(archeologie), **ir. Gert Jan Jansen** (Gouwe Verhaal),

Nico J. Boerboom (foto's en afbeeldingen)

met dank aan de medewerkers van: **Streekarchief Midden-Holland (SAMH)** en **Museum Gouda**

redactieadres: **Hazelaarlaan 10, 2803 BS Gouda**

telefoon 0182-536053

e-mail: **redactie-tidinge@diegoude.nl**

secretariaat van die Goude: **Postbus 307, 2800 AH Gouda, telefoon 0182-534884**

e-mail: **info@diegoude.nl**

ontwerp en opmaak: **Peterpaul Kloosterman, Gouda (www.2pk.nl)**

drukkerij: **Quadraat Printmedia, Oud-Beijerland**

ISBN: **0168-0498**

Lid worden van Historische Vereniging die Goude: Het lidmaatschap kost 28 euro voor particulieren per jaar; bedrijven betalen 45 euro. U kunt zich opgeven via onze website www.diegoude.nl

Opzeggen: U kunt uw lidmaatschap tot vier weken voor het einde van een kalenderjaar opzeggen.

Uiteraard zijn ook overlijden en verhuizing redenen voor beëindiging van het lidmaatschap.

www.diegoude.nl

Foto voorkant : Affiche Vrijheidsbond, 1900-1925 ontwerp Jan Franken [BG E17/676 (affiche), 150 jaar Nederlandse reclame, ReclameArsenaal]

Van de redactie

Dit jaar start de *Tidinge* met twee artikelen van bijzondere en een van actuele aard. Om met het laatste te beginnen Henry Hermsen heeft in het kader van de aanstaande gemeenteraadsverkiezingen een overzicht geschreven van de Goudse stembusuitslagen van de laatste honderd jaar.

Bijzonder is het artikel van Jean-Philippe van der Zwaluw over Anna van Hensbeek in twee afleveringen. Zijn onderzoek werpt een totaal ander licht op de beeldvorming rond deze vrouw die de geschiedschrijvers tot nu toe hebben gezien als een voorvechtster van de vrouwenbeweging. Om het spannend te houden wordt in dit nummer een klein tipje van de sluier opgelicht, in het tweede nummer van dit jaar zal Van der Zwaluw met sterk onderbouwde argumenten Anna een andere plaats in de landelijke en Goudse geschiedschrijving geven. Het nummer met deze belangrijke onthullingen over haar persoon komt in mei van dit jaar uit.

Bijzonder in een ander opzicht is de gedetailleerde speurtocht door de archieven van het SAMH en het Nationaal Archief van Erik Kooistra naar het kruithuis. Een dergelijk gebouw heeft vlak bij de kazerne gestaan. Waarom weten wij zo weinig van dit gebouw? Waar heeft

Handtekening van Anna van Hensbeek (SAMH)

het precies gestaan en wanneer is het gebouwd? Erik geeft er een antwoord op.

Onze medewerker Gert Jan Jansen is van oorsprong een Geldersman. Daar komt hij graag voor uit. En als hij een kans ziet om tussen Gelderland en Gouda een brug te slaan, laat hij die niet liggen. De Gelderse dichter A.W.C. Staring heeft in Gouda zijn jeugd doorgebracht en Gert Jan Jansen geeft daar een beeld van.

Hij verzorgt natuurlijk ook de rubriek *Gouwe verhalen* nu met als hoofdpersoon Piet Revet.

Ter afsluiting kan ik u mededelen dat de redactie versterking heeft gekregen in de persoon van Adri van den Brink. Adri was lange tijd voorzitter van Die Goede. De redactie hoopt veel van zijn kennis en ervaring te kunnen profiteren.

Paul van Horssen

Een controversiële ‘VroedVrouw voor Buyte’ (I)

FEITEN EN FICTIE IN HET LEVEN VAN ANNA VAN HENSBEЕК (1750-1808)

Jean-Philippe van der Zwaluw

4

Tidings 2017

Het 18e-eeuwse uithangbord van de Goudse vroedvrouw Anna van Hensbeek, te bewonderen in Museum Gouda, is zeer waarschijnlijk anno 2018 het enige in zijn soort dat bewaard is gebleven. Dit roept als vanzelf de vraag op: wie was nu eigenlijk Anna van Hensbeek? Afgezien van haar bord – met de opmerkelijke tekst ‘VroedVrouw voor Buyte’ – heeft ze ons niets persoonlijks nagelaten: geen portret, geen brief, geen geschrift. Toch wordt er al ruim zestig jaar over haar geschreven. Publicaties die onder meer hebben geleid tot haar opname in het pantheon van de vrouwenbeweging en tot de vernoeming naar haar van een straat in Gouda. Maar als we de feiten op een rijtje zetten, wat klopt er dan van wat er over haar is geschreven?

Anna van Hensbeek wordt geboren in het huis dat haar ouders Dirk van Hensbeek en Alida de Bruijn anderhalf jaar eerder hebben gekocht: Kleiweg 82 in Gouda.¹ Ze wordt op 6 mei 1750 gedoopt in de Sint-Janskerk² en is het tweede kind in een gezin van uiteindelijk zeven, van wie er vijf de volwassen leeftijd zullen bereiken.³ Anna en haar broers en zussen zijn de nazaten van de welgestelde Goudse burgemeester Dirck Corneliszn. van Hensbeek

Burgemeester Dirck Corneliszn. van Hensbeek van Gouda, schenker van glas nr.9, afgebeeld met zijn vrouw en het familiewapen afgebeeld (detail glasnr. 9 Sint-Janskerk Gouda; foto auteur)

Geboortehuis van Anna van Hensbeek, Kleiweg 82; nu een winkel voor mobiele telefoons (foto auteur)

De kiezer heeft gesproken

100 JAAR GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN IN GOUDA

Henry Hermsen

Hoe stemden de Goudse burgers de afgelopen honderd jaar? Naar welke partijen ging hun voorkeur uit? In dit artikel wordt een overzicht gegeven van de ontwikkelingen bij de verkiezingen voor de Goudse gemeenteraad die sinds de invoering van het nieuwe kiesstelsel in 1919 gehouden zijn.

In 1919 kon er voor het eerst volgens het algemeen kiesrecht gestemd worden voor de gemeenteraad. Twee jaar eerder was de stemplicht uitgebreid. Eerst mochten alleen mannen die over een zekere rijkdom beschikten stemmen, maar nu werd de stemplicht voor alle mannen van 23 jaar en ouder ingevoerd en mochten vrouwen verkozen worden. Bovendien werd het meerderheidsstelsel met districten afgeschaft. Tot die tijd was Nederland verdeeld in meerdere districten waarbij degene die de meeste stemmen behaalde in dat district verkozen was. Voortaan werd er gestemd volgens het systeem van evenredige vertegenwoordiging. Dat betekende dat alle uitgebrachte stemmen evenredig verdeeld werden over alle zetels. In 1919 kregen ook de vrouwen actief stemrecht, hoewel dat pas in 1920 inging zodat ze niet mee konden doen aan de gemeenteraadsverkiezingen van 1919.

De afgelopen honderd jaar hebben 44 verschillende partijen deelgenomen aan de gemeenteraadsverkiezingen in Gouda.¹ Sommige partijen deden slechts één keer mee, andere bleven (veel) langer bestaan. Soms waren

De raadzaal (later de trouwzaal) in het oude stadhuis in 1921 (SAMH)

het afdelingen van landelijke partijen, soms partijen die alleen lokaal actief waren. De SGP (Staatkundig Gereformeerde Partij) is in Gouda de partij die het langst bestaat, sinds 1918.

Voor het beschrijven van de ontwikkelingen is een verdeling in drie periodes gemaakt. De eerste periode loopt vanaf het begin van het algemeen kiesrecht in 1915 tot aan de Tweede Wereldoorlog. Dit is een logische afronding omdat tijdens de oorlog het democratische proces uiteraard werd stopgezet. De tweede periode loopt vanaf de eerste naoorlogse verkiezingen in 1946 tot aan de jaren tachtig. Hiervoor is gekozen omdat vanaf de verkiezingen in 1982 de lokale partijen een duidelijke nieuwe machtsfactor gingen vormen. De laatste periode loopt dan van 1982 tot heden.

De Nederlandse politiek kenmerkte zich door de tijd heen door twee fronten: “het front tussen confessionalisme en modernisme en dat tussen arbeid en kapitaal”.²

De dichter Staring in Gouda

26

Tidings 2017

Gert Jan Jansen

Grote kans dat een geboren Geldersman verrast opkijkt, wanneer hij buiten de provinciegrens de naam Staring hoort. Dat geldt zeker voor iemand – zoals de schrijver van dit artikel – die school ging op de Lochemse Rijks HBS en MMS, het latere Staringcollege, en voor wie het Staringgebouw in Wageningen een begrip werd tijdens zijn studie. Als een soort herkenningmelodie komen de eerste twee regels boven uit Starings gedicht De hoofdige boer:
**“Elk weet, waar ‘t Almensch Kerkje staat,
En kent de laan, die derwaart gaat.”**

In *Tidings* nummer 3 van vorig jaar duikt de naam Staring op.¹ De schrijvers van het artikel over Jan Wourdanus geven aan dat dichter A.C.W. Staring als kind in Gouda op school is geweest. Wie alle boeken over Gouda gelezen heeft, zou het kunnen weten. Jan Schouten maakt er melding van in zijn samenvatting van de geschiedenis van Gouda in de negentiende eeuw.² Schrijvend over het culturele leven in die eeuw brengt hij daar – met enige schroom – twee dichters van naam onder: Hiëronymus van Alphen en Anthoni Christiaan Winand Staring. Die schroom zal te maken hebben met het feit dat geen van beiden lang in Gouda gewoond heeft, terwijl dat ook nog eens in de achttiende eeuw was. Van Alphen wordt hier in 1746 geboren en woont slechts vier jaar in Gouda.

Portret van de zesjarige A.C.W. Staring, 1773, olieverf op doek door Pieter Frederik de la Croix (https://nl.wikipedia.org/wiki/Anthony_Christiaan_Winand_Staring)

A.C.W. Staring (in Gelderland hebben ze het nooit over Antoni Staring) heeft vanaf 1773 zo'n tien jaar op school gezeten in Gouda; eerst op de Franse school van meester Willem Muys en daarna –ter voorbereiding op een universitaire studie – zes jaar op de Latijnse School.

Starings komst naar onze regio is een gevolg van het vertrek van zijn vader Damiaan Hugo Staring in dienst van de V.O.C. naar Kaap de Goede Hoop. Moeder Sophia Wijnanda Ver Huell gaat mee. Hun zoon is dan zes

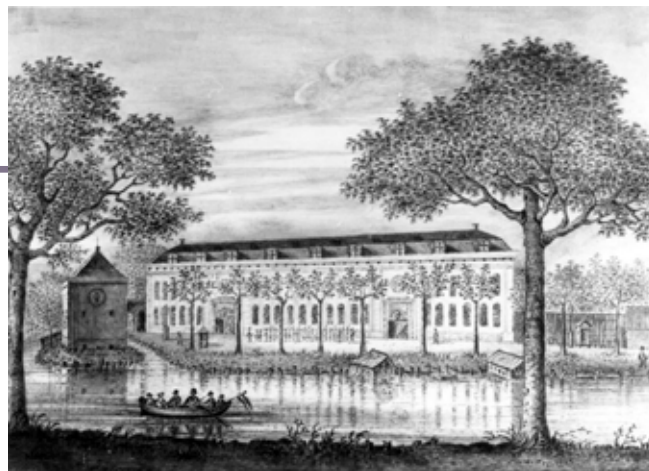
Het verdwenen kruithuis

Erik Kooistra

Een tekening van een onbekende maker uit een onbekend jaar toont een romantisch beeld van de Bleekersingelgracht met op de achtergrond het kazernegebouw in Gouda.¹ Een bootje met zes personen vaart rustig op de voorgrond langs. Op het open terrein voor de kazerne exerceren soldaten met het geweer op de schouder. Behalve naar de kazerne wordt het oog van de kijker ook getrokken naar een solide gebouw aan de linker zijde. Een gebouw van circa twee verdiepingen hoog en voorzien van een tentdak. In het bijschrift bij de tekening lezen we dat dit het kruithuis is.

Het genoemde kruithuis op deze tekening roept enige vragen op. In de literatuur over de historie van Gouda is nagenoeg geen verwijzing naar het bestaan van een kruithuis te vinden. Een kruithuis heeft tot doel om buskruit, kogels en andere ontplofbare stoffen droog en veilig op te slaan. Dat een dergelijk gebouw vlak bij de kazerne gestaan heeft is dus niet onlogisch. Maar waarom weten wij zo weinig van dit gebouw? Waar heeft het precies gestaan en wanneer is het gebouwd?

1. J. Schouten, Zo zagen zij Gouda (Alphen aan den Rijn 1971) Tekening nr. 59.

De kazerne met kruithuis in Gouda. (foto SAMH)

De tekeningen

De tekening van het kazernegebouw bevat details die alleen afgebeeld kunnen worden als de tekenaar de kazerne ook echt gezien heeft. Uit het perspectief blijkt echter dat de tekenaar nog veel moest leren. De verhoudingen van de gebouwen kloppen niet met de werkelijkheid. Verderop in dit artikel zullen we zien hoe de verhoudingen wel hadden moeten zijn. De kazerne is in volle omvang getekend zoals deze na de verbouwing van 1842 eruit is komen te zien. Door het ontbreken van de torenspits van de Kleiwegkerk, achter de kazerne, zou de tekening vóór 1878 gedateerd kunnen worden, in dat jaar wordt de kerk gebouwd. De datering van de tekening ligt dan tussen 1842 en 1878. Uit de tekening is op te maken dat het kruithuis aan drie kanten water heeft en het lijkt alsof het op een eilandje staat waarbij de ingang van het gebouw aan de kant van de kazerne gelegen is. Ook op de stadskaart van Gouda, gemaakt in 1847 door F.S. Kardenier, blijkt een kruithuis te zijn weergegeven.

Piet Revet

Gouwe Verhalen is een serie interviews met mensen die het verleden van Gouda zelf hebben beleefd.

Gert Jan Jansen

“Of ik Gouda in een verhaal wil schilderen? Met de kwast heb ik het meer dan een halve eeuw gedaan. Reken niet op een bont levensverhaal, want bij ons stonden twee dingen centraal: werk en kerk. Standvastig is misschien een goede aanduiding. Ik heb maar één baan gehad. Er was – na mijn moeder – maar één vrouw in mijn leven en ik woon nog steeds in het huis waar ik geboren ben. In een vorige Tidinge las ik dat ook dokter Bik in zijn geboortehuis woont. Ze zeggen weleens dat je daarvoor van adel of boer moet zijn.

Ik ben van 11 februari 1930 en geboren op Oosthaven 64/65. Overgrootvader Pieter Johannes Revet was verversknecht bij Jac. Rost, huis- en rijtuigschilder aan de Peperstraat. In 1879 begon hij op de Veerstal voor zichzelf. In maart 1894 staat in de Goudsche Courant een advertentie dat de zaak is verhuisd naar Oosthaven B106. Hij heeft het pand voor 3000 gulden gekocht. Het was als pakhuis in gebruik bij rederij De IJsel, die de bootverbinding op Rotterdam onderhield. In de akte staan wel zes mensen met de naam Van der Garden. Het zal verkocht zijn in het kader van een boedelscheiding. In 1909 is het omgenummerd tot Oosthaven 65; het bovenhuis is nummer 64.

Mijn overgrootvader had zes broers. Die hebben met zijn allen voor heel wat Revetten gezorgd. De meesten zijn in Gouda gebleven. Je kreeg de sportzaak Revet en de drogisterij Revet en tegenwoordig heb je de autospuiterij en het bouwbedrijf Revet. De naam komt al sinds 1640 in Gouda voor. Oorspronkelijk waren het Hugonoten die vanuit de Savoie naar Nijmegen trokken. Als

Piet Revet (1930)

Piet Revet (foto Nico J. Boerboom)

Goudsche Courant 27-8-1894

P. J. Revet,
 Huisschilder en Glazenmaker,
 is VERHUISD van het VEERSTAL,
 naar de Oosthaven B106,
 mij beleefd aanbevelende, ook] voor de I.E-
 VERING van
 drooge en natte VERFWAREN
 en aanverwante Artikelen.

Auteurs

Jean-Philippe van der Zwaluw is econoom, onderzoeker en schrijver. In 2016 verscheen bij Die Goude zijn biografie over Anna Barbara van Meerten-Schilperoort getiteld De kroon van Gouda

Henry Hermsen is historicus en houdt zich vooral bezig met moderne politieke en sociale geschiedenis

Erik Kooistra is Goudoloog en brengt vele uren door in het Streekarchief Midden-Holland waar hij onderzoek doet naar het Goudse verleden

Gert Jan Jansen is vicevoorzitter van Die Goude en hoofdredacteur van de Nieuwsbrief. Tevens is hij medewerker voor de rubriek 'Gouwe Verhalen'

Agenda

LEZINGEN 2017

19 februari **Frans Vandenhende:** Belgische vluchtelingen in Gouda tijdens WO I, in het spoor van Emiel de Bruyne

5 maart **Hans Suijs:** Het verzet in Gouda

11 april **ALV** voorafgegaan door uitreiking geschiedenisprizen middelbare scholieren en presentatie eerst selectie dia's van de Lattenkoning.

28 mei **Reinoud Rutte:** de ontwikkeling van Nederlandse steden waarin ook Gouda aan bod komt

Tidinge

TIJDSCHRIFT VAN DE HISTORISCHE VERENIGING DIE GOUDE

Een controversiële ‘VroedVrouw voor Buyte’ (I)	4
Feiten en fictie in het leven van Anna van Hensbeek (1750-1808)	
Jean-Philippe van der Zwaluw	
De kiezer heeft gesproken	13
100 jaar gemeenteraadsverkiezingen in Gouda	
Henry Hermsen	
De dichter Staring in Gouda	26
Gert Jan Jansen	
Het verdwenen kruithuis	29
Erik Kooistra	
Gouwe Verhalen: Piet Revet vertelt	39
Gert Jan Jansen	